

Anmeldelse

Giorgio Agamben, *Den højeste fattigdom. Klosterregler og livsform, Homo Sacer IV, I*, oversat af Lars Östman, Forlaget THP, 2011, 238 s., kr. 299, 95.

Der er efterhånden kommet en stribe bøger på dansk af den nulevende italienske filosof Giorgio Agamben. De fleste er oversat, med stor ekspertise, af Søren Gosvig Olesen; men Lars Östmans oversættelse af *Altissiana povertà: Regole monastiche e forme di vita* føjer sig kompetent ind i rækken og præsenterer en side af Agambens tænkning, der specielt har religionshistorisk interesse. *Den højeste fattigdom* behandler munkevæsenets historie i forholdet mellem liv og regel. Værket udgør 1. del af 4. bind til det omfattende bogprojekt *Homo Sacer*. Det første bind, der i Carsten Juhls oversættelse bærer titlen *Homo Sacer: Den suveræne magt og det nøgne liv* (Klimes Forlag) introducerer til den grundlæggende tankegang. *Den højeste fattigdom* kan læses som et værk i sin egen ret; men det største udbytte får man angiveligt via et forudgående kendskab til de foregående bind, ikke mindst *Homo Sacer*-bindet. Dets kompleksitet er af en sådan art, at det ikke er muligt at gengive tankeindholdet i kort form. Et hovedtema, der imidlertid gennemløber alle projektets syv bind, er problematikken omkring 'det nøgne liv'. Agamben har lånt begrebet fra Walter Benjamins *Zur Kritik der Gewalt* ('Kritik af Volden'), men trækker endvidere på tanker hos Friedrich von Schelling, Hannah Arendt og Michel Foucault. Hans filosofiske ærinde er at gentænke livet i dets 'afklædte' form. Det nøgne liv, hvis eneste positive kvalifikation er at være i live, ansporer i sin ubestemthed til vold. For så vidt som det ikke kan passes ind i andre kategorier end sig selv, repræsenterer det en mulig underminering af samfundets love. Modsætningen til det nøgne liv er derfor loven. Med henvisning til retsfilosoffen Carl Schmidt understreger Agamben, at loven i sidste ende hviler på suverænenens (samfundsherskerens) beslutning (som den f.eks. manifesterer sig i dennes ret til at erklære undtagelsestilstand). Bag lovens facade gemmer volden sig, suverænenens beslutningsmagt. Men denne magt kan selv slå om i sin egen modsætning. Tyrannens fald sætter ham straks i det nøgne livs sted, det sted som loven inkluderer gennem eksklusion. Relationen mellem liv og lov grunder derfor, når alt kommer til alt, i en *zone af indistinktion*.

Overordnet set synes Agamben at rette en principiel kritik imod en årtusinder lang filosofisk tradition, der insisterer på en fundamental skelnen mellem natur og ret. Men det politiske rationale, indvender Agamben, der både kvalificerer livet og

loven, formår ikke selv at frigøre sig fra den ubestemmelighed, det lægger afstand til. I denne for så vidt oplysningskritiske optik fokuserer Agamben på udskillelsen af det nøgne liv som en tilstand, der er parallel med dyrets. Det er et liv, det er tilladt at dræbe. Den antikke Romerrets begreb om *homo sacer* betegnedes således et menneske, som måtte dræbes, men ikke ofres (en ofring udgør en integreret del af den samfundsorden, som den dømte forvises fra). At blive dømt som *homo sacer* var derfor ensbetydende med at blive gjort fredløs. På den måde inkluderer loven det nøgne liv gennem eksklusion.

Denne tematik, der kun er nødtørftigt gengivet her, danner den perspektiviske baggrund for *Den Højeste Fattigdom*. Her redegør Agamben omhyggeligt for klosterbevægelsernes forhold til curiaen (den kirkelige forvaltning). Det er således forholdet mellem regel (*regula*) og liv (*vita*), der er på spil i munkeordnernes nye livsform (*forma vita*). Med et anseeligt antal latinske, men heldigvis oversatte, tekstciter beskriver Agamben den spænding, der opstår mellem den katolske kirkes liturgiske forskrifter for kristenlivet og klostertilværelsens omvendte levendegørelse af liturgien. "Til en lov, der fortaber sig som liv", lyder det i Östmans oversættelse, "svarer – med en modsat, symmetrisk gestus – et liv, der forvandler sig fuldstændigt til lov" (p. 140). Ordenslivet kvalificeres ikke ved at følge reglerne, men ved at falde sammen med dem, så det ikke længere er klart, om det er reglerne, der former livet, eller livet, der former reglerne. *Regula* og *vita* indtræder med andre ord i en "uskelnelighedszone" (p. 118), der unddrager sig kirkens juridiske bestemmelser. Ved imidlertid at frasige sig enhver ejendomsret – nemlig ved i 'den højeste fattigdom' at placere sig selv uden for loven – opnår Frans og hans mindrebrødre pavens godkendelse til at virke som orden. Over for realiseringen af det liv, der ikke påberåber sig andet end *brugen* af livsformødheder, kommer det juridiske apparat til kort. Dog omfattes brødremenigheden stadig af loven gennem en ekskluderende inklusion. Det nøgne liv er på én gang inddraget af og udelukket fra lovens bestemmelser. Det ekstraordinære sammenfald af liv og regel hos franciskanerne åbner dermed for en anderledes måde at tænke etik og politik på. Ingen tvivl om, at Agamben betragter dette som en af tidens mest påtrængende filosofiske udfordringer.

Östmans oversættelse flyder glimrende. Agambens egen stil er ind i mellem meget sætningstung, og man kunne måske have ønsket sig, at Östman i højere grad havde taget sig den frihed at opløse enkelte sætningskonstruktioner i flere perioder. Et eksempel på, at det almindelige læse-flow bremses, er således følgende:

Bartolo – i hans *Liber minoritarum*, og hvad angår franciskanerne – bekræfter således med den samme gestus, som han anerkender, at de *sacri canones* beskæftigede sig med disse (*circa eos multa senserunt*, men den venezianske version fra 1575 har sanxerunt: 'sanktioneret, lovgivet'), at 'så stor er nyheden om deres liv (*cuius vitae tanta est novitas*), at *corpus iuris civilis* ikke lader til at kunne blive appliceret på dette (*quod de ea in corpore iuris civilis non reperitur authoris*)' (p. 54).

Dette er dog en af undtagelserne i et værk, der ganske vist skal læses langsomt, men som hjælpes godt på vej af et mundret dansk. Man kan diskutere, om det er en fordel, at Östman vælger at oversætte Agambens *zona di indistinzione* med "uskelneligheds-

zone", for så vidt som den mere direkte gengivelse 'indistinktionszone' vist efterhånden er ved at vinde indpas via det engelsk-standardiserede 'zone of indistinction'. Selvom meningen i 'uskelnelighed' fremgår tydeligt nok ville 'ubestemmelighed' måske være et andet og mere normalsprogligt alternativ. Östman vælger ligeledes gennemgående at skrive Jesus' og Kristus' i stedet for det traditionelle Jesu og Kristi. Det sidste kan måske virke mere gammeldags, men er dog typografisk mere æstetisk.

Bogen kan på det varmeste anbefales for såvel filosofisk som religionshistorisk interesserede læsere. Dog kunne man have ønsket sig en indledning eller et efterskrift, der placerer den inden for *Homo Sacer*-projektets hovedbegreber og problemstillinger. Værket kan sagtens læses i sig selv som en indsigtfuld, lærd og historisk interessant fremstilling af de europæiske munkebevægelers *forma vita* fra antikken til middelalderen. Men Agamben vil meget mere; og hans filosofiske og samtidskritiske anliggende træder kun implicit frem, hvis man ikke anskuer nærværende studie i lyset af det overordnede *Homo-Sacer* projekt.

Lars Albinus, lektor, ph.d., dr. theol.
Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet
lal@cas.au.dk